

Debat 9 december 2011 tijdens Agribex “Jonge landbouwers Realiteit en uitdagingen”

Aanwezig: Zie deelnemerslijst in bijlage

Moderatoren: Nele Vanslebrouck (Vlaams Ruraal Netwerk), Xavier Delmon (CAR)

Rapporteurs: Vanderhaeghen Julien en Cécile Schalenbourg (CAR), Alexander Spriet en Ariane Van Den Steen (Vlaams Ruraal Netwerk)

A. Voorstelling van de standpunten van de partner-beroepsorganisaties van de conferentie: Interventies van Groene Kring, FJA, Jong ABS, en FUGEA.

Groene Kring – Marijke Jordens

- Groene Kring zet sinds jaar en dag in op drie pijlers: beweging, opleiding en belangenverdediging. In een interne oefening eerder dit jaar hebben onze vrijwilligers aangegeven dat ze willen blijven inzetten op deze drie pijlers maar we moeten hierin wel de rol van koplopers en vernieuwing opnemen.
- Concreet houdt dit in dat Groene Kring ook in de toekomst actief zal zijn als vereniging die jonge land- en tuinbouwers samen brengt. Zo kunnen er op een informele manier kennis en ervaringen worden uitgewisseld en ontstaat er een solidaire sfeer die eerder uniek is. Deze opdracht is steeds minder vanzelfsprekend: wegens tijdsgebrek en zeker in tijden van crisis is samenkomen geen evidentie. Als organisatie moeten we hier oog voor hebben en het belang van deze pijler blijven onderstrepen.
- Ook opleiding blijft een belangrijke pijler. Een eerste element hierin is de organisatie van startersopleidingen die geldig zijn in het kader van de VLIFwetgeving. Belangrijk hierbij is dat Groene Kring voor een sterke vorming pleit die ingaat op de actuele uitdagingen zodat elke persoon alle kansen krijgt om zijn/haar bedrijf op een vakkundige manier te starten.

Maar vorming gaat verder dan dat: het gaat om je eigen horizons te verleggen en verder te kijken dan je eigen bedrijf, bijvoorbeeld door studiereizen in het buitenland of bedrijfsbezoeken verderop in de keten. Het gaat ook om kansen zien door te leren van andere land- en tuinbouwers of zelfs van andere sectoren. Tot slot is Groene Kring ook gestart met een nieuwe korte vorming waar overnemers/overlaters terecht kunnen voor specifieke groepsbegeleiding in het kader van een overname. Dit jaar bleek deze formule zeer succesvol te zijn.

- De generatiewissel neemt ook als syndicaal thema een belangrijke plaats in. Het aantal overnames in de sector is reeds enkele jaren beduidend laag. Nochtans is er aan enthousiasme en een hart voor de sector geen gebrek. En toch... De schaalvergroting en de bijhorende kapitaalsintensiteit maken de instroom niet gemakkelijk, zeker niet als je de opbrengsten van deze investeringen moeilijk kan inschatten. Net als vroeger speelt het weer hierin een bepalende rol, maar steeds meer heeft ook het beleid zowel op

Vlaams, federaal als Europees niveau een invloed en werkt het onzekerheden in de hand.

- De moeilijkheden in het kader van de generatiewissel zijn inmiddels algemeen gekend en worden ook door de landbouworganisaties, Europese lidstaten en de Europese Commissie onderschreven. De Commissie heeft in haar beleidsvoorstellen van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid zelfs specifiek oog gehad voor de nieuwe generatie land- en tuinbouwers. Voor alle actoren voor wie het menens is met de generatiewissel, is dit dan ook hét moment om woorden om te zetten in daden. Als jongerenorganisatie doen wij vandaag dan ook een warme oproep om maximaal in te zetten op de mogelijkheden die in pijler 1 en pijler 2 voor jonge land- en tuinbouwers werden ingeschreven.
- Naast generatiewissel zijn ook andere thema's opgenomen in de syndicale werking van Groene Kring: alles wat te maken heeft met de mogelijkheid om ook in de toekomst aan land- of tuinbouw te doen, wordt door Groene Kring opgevolgd. Nieuw is dat Groene Kring sinds kort een werkgroep heeft opgericht die op een sectoroverschrijdende manier met het thema 'grond' aan de slag zal gaan. In een dicht bevolkt gebied als Vlaanderen is grond een belangrijke factor, temeer omdat dit ook bepalend kan zijn in het kader van andere beleidsdomeinen zoals milieu (denken we aan het mestactieplan).
- Wat moet je onthouden van Groene Kring? Groene Kring brengt jonge land- en tuinbouwers samen; Groene Kring pleit voor een vorming die de nodige competenties en inzichten geeft om een land- of tuinbouwbedrijf op een vakkundige manier op te starten; en Groene Kring zet zich in voor de belangen van alle jonge land- en tuinbouwers
- En het belangrijkste: Groene Kring is gebaseerd op de vrijwillige inzet van jonge land- en tuinbouwers die een groot engagement in zich dragen. Zij vragen om minstens gehoord te worden. Om die reden zijn wij ook dankbaar dat er vandaag een studiedag aan de jonge land- en tuinbouwers wordt gewijd. Wij willen de organisatoren, het Vlaams en Waals ruraal netwerk, dan ook bedanken voor deze kans.

FJA – Gary Vanvinckenroye

- De FJA is blij met het initiatief dat het Waalse en Vlaamse netwerk hebben genomen om jonge landbouwers uit het zuiden en noorden van het land elkaar te laten ontmoeten. De FJA hoopt dat de voorstellen die zullen voortkomen uit deze ontmoeting en het werk dat de netwerken hebben geleverd, nuttig zullen zijn bij het ontwikkelen van maatregelen aangepast aan de noden van de jongeren in het volgende programma voor plattelandsontwikkeling 2014-2020!
- Na nauwe banden te hebben gesmeed met de Duitstalige jonge landbouwers, moet de FJA van deze ontmoeting gebruik maken om de sterke banden weer aan te halen met de leden van Groene Kring, maar ook met de leden van het Waalse en het Vlaamse Netwerk Plattelandsontwikkeling.
- Herinnering aan een eerste verontrustende vaststelling: het aantal jonge landbouwers blijft maar dalen in het Waalse Gewest, maar ook in Vlaanderen en in alle Europese landen. Vandaag oefenen heel wat minder dan 1000 jongeren van minder dan 35 jaar het beroep van landbouwer uit in het Waalse gewest. In Europa komt men tot dezelfde vaststelling, er worden namelijk slechts 6% bedrijfsleiders geteld van minder dan 35 jaar. We mogen echter niet uit het oog verliezen dat er, naast jonge landbouwers, duizenden jongeren assistent, arbeider, werknemer in de landbouw zijn of in de landbouwsector werken!". De problematiek van jongeren in de landbouwsector is dus uitermate belangrijk.

- Vroeger namen de meeste jongeren het familiebedrijf over, vandaag is het beroep geëvolueerd, maar men stelt vast dat steeds minder jongeren de onderneming van hun ouders kunnen of willen overnemen. Daarom is het voor de Fédération des Jeunes Agriculteurs belangrijk om een echt Europees, maar ook regionaal, vestigingsbeleid tot stand te brengen.
- Zelfs al wordt er in de voorstellen van de Commissie over het toekomstige GLB bijzondere aandacht geschonken aan jonge landbouwers, de FJA is toch ontgoocheld dat niets uit deze tekst de landbouwers een voldoende en stabiel inkomen garandeert tijdens hun hele professionele loopbaan.
- Niettemin biedt deze tekst een groot scala maatregelen uit de tweede pijler, gewijd aan plattelandsontwikkeling. Het is dus noodzakelijk dat we, samen, echt voordeel kunnen halen uit deze maatregelen om ervoor te zorgen dat landbouwers actoren blijven waar je bij plattelandsontwikkeling niet omheen kunt.
- Wat het toekomstige Waalse Plan voor Plattelandsontwikkeling 2014-2020 betreft, zijn voor de FJA verschillende prioriteiten van belang:
 - Handhaving van het plafond voor de vestigingssteun en versterking van de investeringssteun;
 - Aangaande opleiding, alle financiële en praktische kansen benutten om een kwaliteitsvolle, innovatieve opleiding te hebben die voldoet aan de reële noden van de landbouwers;
 - Oprichting en ondersteuning van producentengroeperingen, oprichting van CVGL, werkgeversgroeperingen, een vervangingsdienst... ter bevordering van de samenwerking;
 - Het ontwikkelen van een adviesdienst voor het management op het vlak van economie, milieu en energieprestaties van de landbouwbedrijven;
 - En tot slot een betere waardering van het beroep landbouwer.
- De FJA werkt ook op een gebied dat ze essentieel vindt: Hoe de “mentaliteiten” doen evolueren? Een zelfstandige behoudt per definitie graag een zekere vorm van vrijheid bij zijn keuzes, maar niets verplicht hem ertoe zich te isoleren. Het gaat erom aan te tonen dat het samen mogelijk is de toekomst rustiger tegemoet te zien. Dat moet het leidmotief van een netwerk blijven!
- De jonge landbouwers van de FJA zouden voor geen geld ter wereld van beroep willen veranderen, ondanks de moeilijkheden en problemen. Het is een beroep vol momenten van geluk en een groot vrijheidsgevoel dat eigen is aan het vak.

Jong ABS – Xavier Desmet

- Het Jong ABS (JABS) organiseert allerlei activiteiten voor jonge land- en tuinbouwers. Daarnaast is het organiseren van vormingsmomenten ons hoofddoel. Hier wordt de ABS-groep bijgestaan door het Nationaal Agrarisch Centrum (NAC).
- We hechten veel belang aan het toekomstgericht maken van jonge landbouwers. Er moet nu al ingespeeld worden op zaken waar de sector in de toekomst zal mee te maken hebben. Vooral bij de bedrijfsovername kan en moet er nagedacht worden welke richting men het bedrijf wil sturen.
- Een bedrijfsovername is een hele klus, zowel administratief als financieel. De begeleiding nodig tijdens de bedrijfsovername kan gewonnen worden bij de adviseurs van het AABS. Actuele info kan tevens verkregen worden via het wekelijkse drietandmagazine. De financiering van de bedrijfsovername gebeurt meestal deels met behulp van eigen kapitaal, leningen en VLIF-steun. Toch legt de VLIF-steun ook wat beperkingen op. De voornaamste beperking met de huidige crisis is dat er minstens

€12000 uit de landbouwactiviteit moet gehaald worden. Ik zou het jammer vinden dat bedrijven in moeilijkheden ofwel hun VLIF-steun zouden verliezen ofwel een deel van hun kosten niet zouden kunnen in rekening brengen.

- Het VLIF biedt ook steun aan voor groeperingen en samenwerkingsverbanden. Ook dit ondersteunen wij als JABS ten harte. Landbouwmachines in groep aankopen bijvoorbeeld. Er moet wel grondig overlegd worden en vooraf moeten de juiste afspraken gemaakt worden.
- Wij maken ons als JABS en ABS grote zorgen in het toekomstig landbouwbeleid dat momenteel door de EU geschreven wordt. Is er nog plaats voor de land- en tuinbouw in de toekomst?
- In het nieuw Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) dat vanaf 2014 actief zal zijn, zullen de premies afgebouwd worden, terwijl de voorwaarden om deze premies te mogen ontvangen, zullen verstrengen. Uit de boekhoudresultaten van vele bedrijven blijkt dat zonder de subsidies veel bedrijven de laatste tijd een negatief arbeidsinkomen hebben. Een daling van de subsidies zal ongetwijfeld zorgen voor een nog sterkere daling van het aantal landbouwbedrijven in België. Op termijn zullen op deze manier enkel nog de grote bedrijven blijven bestaan en zijn de kleinere familiale bedrijven gedoemd om uit te sterven.
- Het GLB wil een liberalisering van de wereldmarkt. Wij moeten voldoen aan zeer strenge eisen rond milieu, dierenwelzijn en voedselveiligheid. De ingevoerde goederen moeten hier niet aan voldoen, maar kunnen wel aan een lagere prijs geproduceerd worden. Dit is nefast voor onze eigen landbouw en stimuleert wanpraktijken zoals ontbossing, gebrek aan hygiëne, dierenverwaarlozing, ...
- Bovendien wordt de landbouwsector maar al te graag gebruikt als troef bij het onderhandelen. Zo sloot de EU begin dit jaar een akkoord met Marokko voor de goedkope en massale invoer van tomaten. Deze konden namelijk veel goedkoper geproduceerd worden in Marokko dan in bvb Spanje of bij ons mede omdat er lagere kwaliteitseisen aan het Marokkaanse product gesteld worden. Veel tomatenproducenten in Europa raken mede hierdoor in moeilijkheden. De reden waarom Europa dit toeliet zijn handelsakkoorden die met Marokko afgesloten werden. In ruil voor de goedkope invoer van tomaten, kreeg de autoindustrie, banken en telecombedrijven een soepele toegang tot de Marokkaanse markt. De landbouw werd als het ware opgeofferd voor andere sectoren.
- Ik heb het gevoel dat de landbouw in België van onderschikt belang geworden is. Er moet plaats gemaakt worden voor milieu, industrie en woongebied. De landbouw is mijns inziens niet meer gewenst in onze streek. Eventueel wel om het landschap te verzorgen, maar zeker niet voor zijn voedselproductie. De voorrang wordt gegeven aan extensievere landen binnen en buiten Europa. Dit alles zal als gevolg hebben dat Europa op termijn niet meer in de eigen voedselbehoefte kan voorzien. Dit zal de EU afhankelijker maken van andere landen en uiteindelijk de EU nog meer verzwakken. Als de prijzen op de wereldmarkt de hoogte zullen ingaan, zal hier een hoge prijs moeten voor betaald worden. Momenteel zijn we met 7 miljard inwoners terwijl we in 2050 met 9 miljard zouden zijn terwijl de landbouwoppervlakte daalt. Ik vrees voor de gevolgen die de toekomst met zich mee zal dragen.

FUGEA – Philippe Duvivier

- FUGEA verdedigt de artisanale landbouw op mensenmaat, landbouw die lonend, autonoom, gezond, kwaliteitsvol en milieuvriendelijk is, die verbonden is met de bodem en het beginsel van de voedselsoevereiniteit respecteert

- FUGEA is erkend als jeugdorganisatie door Wallonië en Brussel-Hoofdstad, en ondersteunt de vestiging van jonge landbouwers in plattelandsgebieden. FUGEA bevordert de voortgezette beroepsopleiding, met name door de organisatie van cursussen (FUGEA is een erkend opleidingscentrum), van conferenties en van bezoeken ter plaatse.
- Vorming van jonge landbouwers is met name noodzakelijk om:
 - Hun competenties te versterken
 - Ervoor te zorgen dat ze het hoofd kunnen bieden aan nieuwe contexten
- Voor FUGEA is het belangrijk om de balans op te maken van de huidige situatie en de te overwegen perspectieven voor de toekomst: uit de landbouwtelling van mei 2010 bleek dat er in Wallonië maar 638 bedrijfsleiders van minder dan 35 jaar overbleven.
- De overname van boerderijen is een probleem dat ernstig in overweging moet worden genomen, als we weten dat er tussen 2003 en 2010 een daling is opgetekend van 20% van de landbouwbedrijven in de EU.
- Noodzaak om oplossingen te zoeken op het vlak van:
 - Diversificatie
 - Zoeken naar onafhankelijkheid (energie / voeding)
 - Verwerking
 - Korte ketens
- Volgens FUGEA is het nodig om het oprichten van boerderijen op mensenmaat te steunen en om het aantal kleine ondernemingen te doen toenemen om de financiële lasten te verminderen die op jonge landbouwers wegen
- De conferentie is een gelegenheid om 3 cruciale onderwerpen aan te kaarten die te maken hebben met vestiging: de opleidingen, de verschillende vormen van samenwerking tussen landbouwers en de overname van een bedrijf als zodanig.
- Op Europees niveau is FUGEA lid van Via Campesina

B. Eerste gespreksthema: Opleiding en vorming, competenties voor de toekomst

Ter inleiding op het thema de projectie van de film van RwDR over Raphaël Grodent : <http://youngandfarmer.blogspot.com/2011/22/wallonia.html>

Vragen die tijdens het debat worden behandeld:

- Welke competenties hebben jonge landbouwers en producenten nodig? Hoe kunnen die worden versterkt?
- Aan welke uitdagingen moeten jonge landbouwers en producenten in de toekomst het hoofd bieden?
- Wat is het belang van een goede landbouwopleiding?
- Welke vakken moeten meer aan bod komen bij een goede voorbereiding van een bedrijfsovername?
- Heb je deelgenomen aan een bijkomende vorming inzake overname? (bijvoorbeeld studiedagen, naschoolse vorming, b-cursus)?
- Wat zijn de voordelen/nadelen van stages?

Samenvatting van het debat:

- Jan Arnouts (Landbouwer, Groene Kring): Wat het GLB betreft, zullen we, in het kader van een vrijere markt, moeten werken aan risicobeheer en vorming. Er zijn mogelijkheden tot verbetering, maar hoe kan je als landbouwer een rol spelen? De zekerheid van de landbouwactiviteit moet worden verbeterd.
- Koen Van den Noortgate (VAC): Wanneer de jongeren bij ons komen, beschikken ze over een goede kennis van de landbouwtechnieken. Er is echter een lacune op het vlak van juridische en financiële kennis (overnameplan). Dat is het probleem. De opleiding moet daaraan werken zodat jongeren over de nodige instrumenten beschikken. Wanneer wij echter opleidingen organiseren, komt er niemand op af. Het onderwerp trekt de landbouwers niet aan of ze hebben er geen belangstelling voor. Maar de landbouwers moeten weten dat de wereldmarkt hen beïnvloedt, dat heeft ook gevolgen voor hen. Ze rekenen te veel op hun bank of hun financiële adviseur of bedrijfsadviseur.
- Alexandre Balle (Landbouwer): Het valt me op hoe hard je moet oppassen voor de deregulering van de markt. Verschillende politici hadden beloofd iets te doen aan de verkoop met verlies. We willen een correcte prijs voor onze producten, we willen niet leren speculeren. Verkoop met verlies zou moeten worden verboden.
- Koen Van den Noortgate (VAC): Ik bedoel dat landbouwers ook moeten leren wat de financiële impact is van duurzaam te produceren.
- Bart Van der Straeten (Groene Kring): Een overname is een heel proces, waarbij heel wat partijen betrokken zijn. Een jonge ondernemer moet durven de verschillende partijen bij de hand te nemen. Er is ook de moeilijke markt, en de wetgeving die wijzigt. Een landbouwer heeft dus aanpassingsvermogen nodig, en dat heeft ook een kostprijs.
- Grégory Etienne (FJA): Iedereen wil een sterk GLB en geen vrije markt. Jammer genoeg is dat wel de context en moeten we er het hoofd aan bieden. Raphaël Grodent heeft het over beroepEN van de landbouwer. Tenslotte is hij verantwoordelijk voor een KMO. Een landbouwer heeft heel wat competenties nodig: sociaal, economisch, enz. Maar weinigen volgen die opleidingen na de vestiging. Eenmaal gevestigd, beginnen de problemen. Landbouwers moeten bewust gemaakt worden van het feit dat ze ook na de overname moeten opletten, dat er nog veel moeilijkheden kunnen komen. Er is tijd nodig. Er moeten nieuwe samenwerkingsverbanden worden ontwikkeld.
- François Gilbert (master landbouwwetenschappen aan de ULG): Ik doe onderzoek naar de afname van het aantal landbouwbedrijven. Ik sluit me aan bij FUGEA. Kunnen op het

ogenblik enkel kinderen van landbouwers een boerderij overnemen? Hebben anderen er toegang toe? Er moet worden geïnformeerd, zodat mensen die niet uit een landbouwmilieu komen ook de kans krijgen toegang te hebben tot grond. Ook het imago en de kennis van het beroep moeten worden verbeterd.

- Jonathan Chartier (FUGEA - opleiding): Wij geven opleidingen aan een uiteenlopend publiek (uit de stad en van het platteland). Er is dus een moeilijkheid bij het organiseren van de opleiding. Niet iedereen heeft dezelfde basiskennis. We doen een beroep op externe diensten, daar hangt een prijskaartje aan vast. Tijdens de opleidingen proberen we de cursisten zo veel mogelijk nuttige oplossingen aan te reiken, zodat ze autonoom kunnen werken in hun boerderij. Dus, een theoretische opleiding en die daarna in de praktijk toepassen. Het is belangrijk zaken te leren die niet specifiek verband houden met landbouw, zoals boekhouden.
- Mieke Calus (KATHO): Onze opleiding in Roeselare bevat veel economische vakken. De vraag werd gesteld of externen een bedrijf kunnen overnemen. Hierbij is motivatie belangrijk. Zowel jongeren als ouderen zijn nodig om een bedrijf over te nemen, om alle investeringen te kunnen doen. De ouders en de kinderen moeten op één lijn zitten.

C. Tweede gesprekstema: Samenwerking tussen landbouwers

Ter inleiding op het thema de projectie van de film van het Vlaams Ruraal Netwerk over “samenwerking tussen landbouwers”:

<http://youngandfarmer.blogspot.com/2011/12/flanders-to-start-farming-activity.html>

Vragen die tijdens het debat worden behandeld:

- Samenwerken, een manier om de installatie te vergemakkelijken, de kosten te verminderen, de levensvatbaarheid van het bedrijf te verhogen?
- Welke zijn de mogelijke vormen van samenwerking (coöperatieven, machinerij, ...) en wat zijn hun voor- en nadelen?
- Op welke manier werd individueel advies ingewonnen bij externen?
- Op welke vlakken werd de overname begeleid door externen?
- Biedt de vakpers een ondersteunende rol bij de overnames?
- Met welke overheden kwam je in contact om de overname te regelen?

Samenvatting van het debat:

- Christophe Malfait (jonge landbouwer): We kennen ons vak goed, maar het economische aspect minder. Ik ben voor samenwerking tussen landbouwers voor de verkoop van producten. Nu vormt de distributie één groot blok tegen de individuele landbouwer. Nichemarkten en rechtstreekse verkoop doen het goed, maar bulkmarkten zullen ook blijven bestaan. De uitdaging is samen om één groep te vormen die verkoopt aan een fabriek. Zo kunnen we ook aan de fabriek meer variatie en grotere aantallen aanbieden.
- Gwenaëlle Martin (Fugea): De Europese Unie heeft een strenge reglementering inzake mededinging. Groeperen heeft dus grenzen, want wordt beschouwd als een afspraak tussen landbouwers. De EU werkt aan dit onderwerp om de groeperingen voor het in de handel brengen groter te kunnen maken. Het is moeilijk voor de landbouwers dat ze zich niet kunnen organiseren tegenover de grote multinationals.
- Damien Delmotte (FJA): In Frankrijk was er een groepering voor aardappelen. Het is twee maanden lang gelukt om een betere prijs te krijgen. Maar de handelaars zijn vertrokken. Daar kunnen we niets aan doen.

- Christophe Malfait (jonge landbouwer): In België ligt de prijs van erwten lager dan in Frankrijk, omdat boeren zich daar groeperen en zo meer eisen kunnen stellen. We moeten groeperingen vormen om beter te onderhandelen over de prijzen.
- Cindy Declercq (Landbouwer uit het filmpje): Ik geloof in samenwerking. Alles hangt af van het einddoel. Wij hadden een samenwerking met drie telers, onder één naam. Dat werd als één teler gezien, wat een nadeel was. Want het warenhuis wou groenten van verschillende telers, omdat er dan meer concurrentie is en ze dus een lagere prijs kunnen bedingen.
- Jeanne Verlinden (MAP): Bij Action Paysanne staan samenwerking en groepering van landbouwers centraal. De politiek heeft ons individualistisch gemaakt, alles draait om concurrentie. Dankzij een coöperatieve kan er aan andere uitdagingen worden gewerkt: sociale, economische, enz. Dankzij samenwerking wordt men autonomer en kan men nieuwe waarden hanteren bij het werken met de consumenten.
- Lucas Van Dessel (Groene Kring): Er is een spreekwoord dat luidt: “samenwerken is vermenigvuldigen”. We moeten dus ofwel samen produceren, ofwel samen afzetmarkten vinden. We moeten gebruik maken van het GLB, we kunnen er in onze bedrijven niet alleen in slagen, tegenover de opgelegde beperkingen van de EU. We moeten onze krachten bundelen, samenwerken, om afzetmarkten te vinden voor de verkoop. De hard discounters zijn bang voor verenigde landbouwers, die samen sterk staan.
- Koen Van den Noortgate (VAC): Europa voorziet in openingen. We moeten opletten voor de fouten uit het verleden, bv. zoals bij samenwerking binnen de GMO groenten en fruit. Een bedenking die ik maak is of Vlamingen wel willen samenwerken. We moeten dus ook zelfkritisch blijven (de Vlamingen). De discounters hebben begrepen hoe ze ons tegen elkaar kunnen opzetten.
- Cindy Declercq (Landbouwer uit het filmpje): Samenwerking is niet altijd evident. Het gaat om meer dan enkel verkoop. Er zijn groeperingen om materiaal aan te kopen (verpakking, voedingsmiddelen, enz.). Ook daar zijn er mogelijkheden.
- François Gilbert (student): Ik bemerk en bestudeer het feit dat de kleine producenten de grote proberen in te halen. In een coöperatieve moet je er ook over waken dat de landbouwers actief blijven als de coöperatieve groeit. De organisatie FerBel heeft interessante marketing gedaan: “elke producent is een commerciële tussenpersoon”. Dat nodigt iedereen uit deel te nemen. Mikken op de producent.

D. Derde gespreksthema: bedrijfsovername en installatie

Ter inleiding op het thema de projectie van de film van het RwDR (Waals ruraal netwerk) over Anne-Françoise Georges:
<http://youngandfarmer.blogspot.com/2011/12/wallonia-female-entrepreneurship-and-to.html>

Vragen die tijdens het debat worden behandeld:

- Welke informatie / opleiding / vorming / advisering is nodig voor de overname van een landbouwbedrijf?
- Hoe kan het proces van overname en installatie (beter) worden begeleid?
- VLIF-subsidies: sterktes en zwaktes in de huidige situatie en perspectieven voor het GLB na 2013?
- Op basis van welke factoren hebben je beslist om het bedrijf over te nemen?
- Is de overname openlijk besproken binnen de familie (volledig – gedeeltelijk)?

- Op welke manier werden visieverschillen tussen de overnemer en de overlater opgelost?
- Werd er een beroep gedaan op VLIF-subsidie (vestigingssteun en/of investeringssteun)?
- Ondervond je knelpunten bij de indiening en/of behandeling van het VLIF-dossier?

Samenvatting van het debat:

- François Gilbert (student): Er is nu iets nieuws met de trilaterale samenwerking: er zijn burgers die nu eerder in landbouwers zouden investeren dan bij een bank. De hoeveelheid landbouwgrond is beperkt en er is een verband met de voeding (Waar komt mijn voedsel vandaan? >> zie *Terre en Vue*).
- Cindy Declercq (landbouwster uit de film): Dat bestaat inderdaad. Ik geloof erin, maar niet op heel grote schaal. Het is moeilijk voor de consument om zich verbonden te voelen met heel grote producenten, dus daar zou men niet in investeren. De consument zou met kleinere producenten werken, want daar kan hij zich wel mee verbonden voelen. Kijk bijvoorbeeld naar Community Supported Agriculture.
- Philippe Duvivier (FUGEA): 10 jaar geleden hadden wij het genoeg om een landbouwbedrijf over te nemen. De overnamebedragen zijn in 10 jaar tijd opgelopen van 500.000 tot 1.000.000 euro. Overnemers worden aangezet om te investeren, om zich te specialiseren in melk of in een andere sector. Tegenwoordig is men verplicht om heel lang de kosten van de overname en de investeringen te dragen. Men verliest de essentie van de stiel, want het moet nu allemaal zo industrieel. Helaas kunnen we niet anders. Het is moeilijk voor jongeren om er plezier in te scheppen.
- Quentin Goffinet (biolandbouwer): Jonge landbouwers kunnen samen met hun ouders nieuwe leningen aangaan. Wat is er nu meer choquerend? Dat stedelingen grond opkopen als belegging of dat alle grond gehypothekeerd wordt door de banken?
- Alexandre Balle (biolandbouwer): In het onderwijs, in de scholen en de universiteiten, blijft men overdreven investeringen ophemelen. Altijd maar meer! Er is een fundamenteel probleem in het onderwijs. Wat bijstand betreft, heeft men de neiging om altijd meer te willen dan men eigenlijk nodig heeft. En vanuit het standpunt van de banken: zij verkiezen industrieel werk en sporen dus aan tot capaciteitsverhoging, werk dat los staat van de verkoop (kortsluiting van korte ketens).
- François Lejeune (landbouwer uit Luik): De boerderijen die nog overblijven, zijn de boerderijen die geïnvesteerd hebben en die ondernemend zijn geweest. Men moet zijn boterham willen verdienen. Men moet eerst berekenen hoe rendabel alles is alvorens te investeren. Bankiers zijn niet de beste raadgevers.
- Lucas Van Dessel (Groene Kring): Ik ben optimistisch. Er zijn verschillende soorten landbouwbedrijven en elk heeft zijn eigen ritme. Het huidige model is gebaseerd op groei. Men is van het principe "stilstaan is achteruitgaan". Dat geldt evengoed voor een landbouwbedrijf. Er is nog werk voor landbouwers, de nichemarkten en de primaire productie kunnen naast elkaar bestaan. De voedselbehoeften nemen toe. De markten zijn geliberaliseerd, dat zorgt voor pieken en dalen. De jonge landbouwers zijn de voedselproducenten van morgen.
- Youri Bartel (SPW): Ik ben belast met dossiers rond de installatie van jonge landbouwers. Opleiding is heel belangrijk. En al even belangrijk is alles goed overwegen. Daarentegen stel ik vast dat er veel aanvragen zijn voor uitzonderingen om voorbij te gaan aan de landbouwersopleiding.
- Grégory Etienne (FJA): Momenteel is de stage verplicht. Er zijn bedenkingen bij de begeleiding van stages. Er is algemene, sociale en administratieve begeleiding nodig voor installatieprojecten. En men moet een levensproject definiëren. Ons project rond

advies en persoonlijke begeleiding van jonge landbouwers leunt dicht aan bij wat in Frankrijk bestaat. Een tip: als je met de stiel wil beginnen, blijf dan niet alleen verder ploegen zonder op te kijken. Het project moet van de jonge landbouwer zelf zijn. Landbouwbedrijven zijn er in verschillende vormen en maten, die allemaal werken. Het komt er gewoon op aan je project goed uit te werken. Ook kleine bedrijven worden overgenomen, en met een goed plan draaien ze goed.

- Jeanne Verlinden (MAP): In ons dorp zijn er nog 15 boerderijen, maar er zijn nog maar twee landbouwers om ze uit te baten. Dat zegt al veel. We blijven hier spreken over overnames van boerderijen. Ik werk met nieuwe plattelandsbewoners, “neoruralen”, die een installatie willen opstarten. Het GLB holt volgens mij de praktische realiteit achterna. *Terre en Vue* is een oplossing die het systeem zou kunnen veranderen.
- Jan Arnouts (veehouder): Ik heb in april een bedrijf overgenomen (varkenshouderij). Niet iedereen neemt het bedrijf van zijn ouders over. Ik heb dat van iemand anders overgenomen. Ik heb er dus financiële middelen voor moeten vinden. Daar was een realistisch financieel plan voor nodig. Helaas heeft niet iedereen de nodige ervaring in de sector om zijn installatie tot een succes te maken. Er zijn heel wat investeringsmogelijkheden, maar een realistisch financieel plan is een must. De problemen hebben te maken met investeringen in materiaal en uitrusting (vaste activa). Wij vragen al jaren dat men stopt met investeren in vaste activa. De staat heeft de touwtjes in handen en kan zorgen voor een premie om dat te dekken. De jonge landbouwers zelf zouden daar niet in moeten investeren.
- Koen Van den Noortgate (VAC): Het hete hangijzer van het VAC is al jaren investeringen in gebakken lucht: productierechten enzovoort. Daar is in Vlaanderen massaal in geïnvesteerd. Wij vragen al jaren om daarmee op te houden. Als hier een effectief recht van gemaakt wordt, dan betekent dat een serieuze investeringskost minder. Dat moet beheerd worden door de overheid. In Vlaanderen ben je verplicht om te investeren in overname mestrechten, overname premies. Wij vragen om de investeringen in immateriële vaste activa stop te zetten.
- Xavier Smets (Jong ABS): Het GLB verandert te veel. Er is gebrek aan continuïteit. Het is dus moeilijk om je bedrijf goed te runnen. Ik moet melkquotum, emissierechten, zoogkoeienquotum, ... kopen, maar het is niet zeker hoelang dat nog zal bestaan. Dat is niet logisch. Ik zou ook een duurzamer beleid willen, op 20 jaar. Het is onmogelijk om te werken met een beleid dat te vaak verandert. Ik heb de indruk dat in het voorstel voor het nieuwe GLB voornamelijk ‘groene’ premies zijn opgenomen, de nadruk ligt niet op voedselproductie. Je moet 7% van je grond braak laten liggen, terwijl de grondprijs vandaag al € 65.000 per hectare bedraagt. Dat is heel veel geld, en zeker om dan gewoon braak te laten liggen. Als we kijken naar de concurrentie uit bijvoorbeeld Zuid-Amerika, dan zien we dat de eisen daar veel lager liggen, terwijl er bij ons hele hoge eisen gesteld worden. Dat is dus oneerlijke concurrentie en bijgevolg niet toekomstgericht.
- Philippe Duvivier (FUGEA): Het probleem van de overname hangt af van de sector: er is de industriële landbouw en er is de nichelandbouw. Die laatste wordt steeds winstgevender. De situaties verschillen. Door differentiatie kunnen landbouwbedrijven het hoofd bieden aan crisissen. Als ik destijds alles had ingezet op zuivel, dan zou ik het in 2008 enorm moeilijk gehad hebben. Ik investeer dus niet alles in één specialisatie want je weet nooit waar dat naartoe gaat. Bovendien worden we gestuurd in de richting van iets wat we niet willen. Op politiek niveau heeft men tijdens de crisis de vrijhandel zijn gang laten gaan, zonder vaste prijs. Maar voor de landbouwers is een vaste prijs nodig. Wat het nieuwe GLB betreft, er zou een realistisch beleidsstappen uitgewerkt moeten worden voor zeven jaar.

E. Aanbevelingen geformuleerd door de deelnemers in het licht van de besproken thema's

- FJA: De “voorspelbaarheid” van landbouwactiviteiten moet hoger. Landbouwers willen een stabiele prijs om te weten hoe ze kunnen investeren en om hun inkomsten te berekenen.
- Koen Van den Noortgate (IVAC): De immateriële vaste activa moeten afgeschaft worden. Men is bezig met de afschaffing van de quota, maar Europa doet geen marktvooruitzichten of marktsturing. Zo heeft iedereen de varkenscrisis zien aankomen, maar niemand heeft gereageerd. We hebben marktperspectieven nodig: Europa moet de juiste signalen uitsturen naar de landbouwers; waakzaam zijn en anticiperen. Marktsturing is nodig op korte termijn.
- Lucas Van Dessel (Groene Kring): werken aan de opleiding en de competenties die nodig zijn voor de stiel. De landbouwers moeten aangemoedigd worden om (continu) vormingen te volgen, en dit moet economische steun krijgen. Wat het GLB betreft, zijn wij blij met de mogelijkheid voor maatregelen voor jonge land- en tuinbouwers, maar het beleid voor Plattelandsontwikkeling moet meer steun bieden aan de min-35-jarigen. Er moet gewerkt worden aan de eerste en tweede pijler. De Groene Kring zal de voorstellen steunen als ze aangepast worden.
- Jonathan Chartier (FUGEA): Probleem met het installatiekrediet. Jongeren hebben daar geen onderpand voor. Er is te weinig openheid bij de banken tegenover alternatieve verkoopmogelijkheden (rechtstreekse verkoop, enz.). Men wordt aangespoord om quota te kopen, enz.
- Marijke Jordens (Groene Kring): In het GLB leggen we de nadruk op de middelen die er zijn. Die moeten worden aangewend voor de actieve landbouwers. Men moet zich duidelijk richten op de jongeren en ze goed ondersteunen.
- François Gilbert (student): De link moet worden gelegd tussen de opwarming van de aarde en groei. Er is geen enkel verband tussen groei en minder klimaatverandering. Groei zou juist leiden tot een hogere uitstoot van broeikasgassen. En tot slot, met welk recht moet Europa de wereld voeden?
- Dimitri Burniaux (landbouwer): De mens heeft altijd al behoefte gehad aan energie en voeding: dat is positief voor toekomst van de landbouwers. We spreken misschien 20 jaar te vroeg over dit alles. Maar er moeten inspanningen geleverd worden om de landbouw te handhaven. De technologische evolutie heeft het aantal landbouwers doen dalen. Maar elke landbouwer minder is een werkloze erbij. Door haar activiteiten te diversifiëren kan een kleine boerderij vandaag bijna zoveel inkomen vergaren als een grote producent.